

บทบรรณาธิการ

วารสาร จุดยืน ฉบับที่สองนี้ ต้องการจะสนับสนุนให้นักวิชาการและนักศึกษาศาสตรศึกษาใช้เพศภาวะเป็นหน่วยวิเคราะห์ในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “รัฐ” ในบริบทที่รัฐแทรกแซงหรือละเลยในสถานการณ์ต่างๆทางสังคมและความสัมพันธ์ด้านเพศภาวะซึ่งจะเป็นการขยายพื้นที่การศึกษาเรื่องรัฐและเรื่องเพศภาวะไปอย่างกว้างขวาง การศึกษาเรื่องรัฐผ่านมุมมองเพศภาวะสามารถทำได้จากหลายๆ มิติ เช่น การวิเคราะห์ความเป็นเพศภาวะของรัฐ อิทธิพลและอำนาจของโครงสร้างรัฐในการจัดระเบียบเพศภาวะในชีวิตประจำวัน คุณสมบัติหรือนิสัยของ “รัฐ” ในแต่ละยุคแต่ละสมัยบนเส้นทางการเมืองของประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทย ฯลฯ

“รัฐ” จะหมายถึงอำนาจสาธารณะสูงสุดในความเป็นอธิปไตยทางการเมืองหรือ “รัฐ” ก็มักจะหมายถึงสถาบัน จำนวนหนึ่งที่ประกอบด้วยกลุ่มองค์กรหน่วยงานต่างๆ และการปฏิบัติการทางการเมืองต่างๆ ของรัฐเพื่อสร้างชาติที่มีหลายรูปแบบของรัฐบาล มีสิทธิอำนาจในการบริหารปกครองโดยใช้กฎหมายในการบีบบังคับประชาชนในสังคมอย่างรุนแรง รัฐไม่เคยคำนึงถึงเพศภาวะทั้งๆ ที่รัฐกำหนดโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางเพศภาวะมาโดยตลอด ในขณะที่ทฤษฎีสตรีนิยมก็ได้สนใจในการใช้แนวคิดที่เป็นแนวคิดในการศึกษารัฐดังที่แคธริน แมคคินนอน (1989) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ใน *Toward A Feminist Theory of the State* ว่าสตรีนิยมไม่มีทฤษฎีว่าด้วยรัฐ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่านักสตรีนิยมเองก็เพิ่งจะมาเริ่มวิเคราะห์และพัฒนาทฤษฎีสตรีนิยมต่อสิ่งที่เรียกว่า “รัฐ” ก็เมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมาจากงานของแคธริน แมคคินนอนว่าด้วยนิติศาสตร์แนวสตรีนิยมเอง

“รัฐ” อาจจะมีนิยามที่หลากหลาย แต่จำเป็นที่จะต้องเข้าใจว่า “รัฐ” คือสิ่งที่เป็นนามธรรม เป็นสิ่งสมมติที่ทรงพลัง ที่ถูกจินตนาการขึ้นเพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างคน (ทั้งปัจเจกและกลุ่มบุคคล) เป็นสิ่งที่กำกับได้ คำนียามของ **Max Weber** ที่ดูจะมีอิทธิพลมากคือรัฐหมายถึงองค์กรที่อ้างว่าสามารถรวบรวมเอาความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงทางกายภายในเขตแดนใดเขตแดนหนึ่งซึ่งอาจรวมเอาการใช้กองกำลังทหาร ระบบราชการ ศาลและตำรวจด้วย (<http://en.wikipedia.org/wiki/State>)

“รัฐ” ภายในประเทศหนึ่งจึงประกอบด้วย หนึ่ง คนที่ทำหน้าที่เขียนหรือ ออกแบบกฎเกณฑ์กฎหมายต่าง ๆ ที่กำหนดว่าคนประเภทต่าง ๆ (ตามอายุ เพศ เชื้อชาติ สัญชาติ ชาติพันธุ์ สัมมาอาชีพ สถานะทางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา ฯลฯ) ควรจะปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร สอง คนที่ทำหน้าที่ บริหารและบังคับใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ และ สาม คนที่อยู่ภายในประเทศและภายใต้ อำนาจของรัฐหนึ่ง คนหนึ่งคนอาจจะเข้าข่ายคนทั้งสามประเภทนี้ได้

ในเมื่อ “รัฐ” เป็นสิ่งที่จินตนาการขึ้นให้กำกับกำหนดขอบเขตความ สัมพันธ์ระหว่างคน และมีคนเป็นผู้ตรวจสอบและควบคุมความสัมพันธ์นั้นๆ “รัฐ” จึงเป็นสิ่งที่มีความพลวัตสูงยิ่ง ตัวตนและความเป็นรัฐเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นผ่าน กระบวนการขัดเกลาทางสังคม และประสบการณ์ชีวิตประจำวัน

ถ้าหากจุดหมายของสตรีนิยมหรือสตรีนิยมภาคีรัฐอยู่ที่การปรับเปลี่ยน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย จากความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมไปสู่ความ สัมพันธ์ที่เท่าเทียม ความสามารถของรัฐที่จะขานรับและปฏิบัติการให้เป็น ประโยชน์ต่อขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง เราคงจะเปลี่ยนแปลงอะไรได้น้อย ถ้าเราจะยังคงมองว่า “รัฐ” เป็นสิ่งที่เป็รูปรธรรม เป็นสถาบันทางการเมืองที่ไม่จำ ต้องมีการทำการศึกษาหรือท้าทายถึงนโยบายที่มีต่อผู้หญิง

การเปลี่ยนการรับรู้และการตระหนักในโอกาสของการปรับเปลี่ยนองค์- ประกอบของโครงสร้างทางการเมืองของหน่วยงานที่วางนโยบายเรื่องผู้หญิงเป็น เรื่องสำคัญยิ่ง และแน่นอนนี่คือความจำเป็นในการนำเสนอประเด็นปัญหาจาก ผลกระทบจากกระบวนการของการปรับเปลี่ยนนั้น

ดังนั้น ความรู้เรื่องรัฐ และการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่างๆ โดยเชื่อมโยง กับสิ่งที่เรียกว่า “รัฐ” ตามที่คนในสังคมจินตนาการขึ้น และคนที่เป็นองค์ประกอบ ของรัฐ เป็นสิ่งสำคัญในวิชาการสตรีศึกษาและการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ เกี่ยวข้องที่ควบคู่กันไปเสมออย่างต่อเนื่องและตลอดเวลาทุกยุคของประวัติศาสตร์

ใน “รัฐ สตรีนิยม และสตรีนิยมภาคีรัฐ” ของชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ สรุปลงถึงสตรีนิยมตระกูลต่างๆ มองภาพของรัฐและให้ความสำคัญกับการเมืองภาครัฐ แตกต่างกัน การต่อสู้เพื่อจะทำให้ผู้หญิงมีที่ทางในการเมืองภาครัฐหรือเพื่อจะ โค่นล้มระบบนิยมชายส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายประการในโครงสร้างของ การเมืองภาครัฐ นอกเหนือไปจากการปรับบทบาทและการโอนย้ายอำนาจใน ระดับต่างๆ ของหน่วยการปกครองในรัฐ การเปลี่ยนแปลงนี้กระทบการเคลื่อนไหว

ทางการเมืองของสตรีนิยมตระกูลต่าง ๆ ที่ซิดดิการ์ณี่ชี้ว่าควรจะได้ศึกษาทำความเข้าใจต่อไปโดยเฉพาะในบริบทไทย ที่การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วน ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างสตรีนิยม รัฐ และการเมืองภาครัฐท่ามกลางสภาวะทางการเมืองที่ ‘เปลี่ยนผ่าน’ อยู่ตลอดเวลาเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาทำความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการเพิ่มพูนหรือวิพากษ์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองภาครัฐและการเมืองภาคประชาชน หรือเพื่อจะคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับกติกาทหารการเมืองใหม่ที่จะทำให้รัฐเป็นมิตรกับสตรีนิยมและการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมต่าง ๆ มากขึ้นก็ตาม

Tamara Loos ได้ติดตามแกะรอยประวัติศาสตร์สยามโดยมุ่งที่ชนชั้นนำ (ของประเทศไทย) ในเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเรา “**The Politics of Sexual Violence in Siam**” แสดงถึงรูปธรรมของการรักษาสถานภาพความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏขึ้นในสังคมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงทางเศรษฐกิจและสังคม จากการกระตุ้นของลัทธิจักรวรรดินิยม **Tamara** เห็นว่ารัฐไทยได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัวชนชั้นล่างและชนชั้นกลาง ในขณะที่ปกป้องสิทธิต่างๆ ของชนชั้นนำโดยทั่วไปในการจัดการกับกิจการต่างๆ ของครอบครัวตนเอง การตีความกฎหมายในเชิงปัจเจกและในเชิงการเมืองได้ลำดับชั้นความไม่เท่าเทียมทางอำนาจที่ปรากฏอยู่ในสังคมและนำมาซึ่งความกำกวม (แบบ) ใหม่ในการทำความเข้าใจการทารุณกรรมทางเพศ ในพื้นที่แห่งความกำกวมนี้ ได้ปรากฏการปะทะกันระหว่างเวทีการตัดสินใจแบบใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการข่มขืนเป็นความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี 2 ฝ่ายและกระบวนการตัดสินใจแบบเดิมที่ดีความการมีเพศสัมพันธ์ว่าเป็นการต่อรองกันระหว่างผู้กระทำการข่มขืน/คนรักและครอบครัวฝ่ายหญิง กฎหมายข่มขืนกระทำชำเราใหม่นี้วางอยู่บนรากฐานที่สำคัญของการตีความของฝ่ายหญิงที่เกี่ยวกับลักษณะของการมีเพศสัมพันธ์ การยินยอมซึ่งถูกควบคุมด้วยการตีความทางศาลที่รัดรีงไปด้วยกรอบของประเพณีเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ กฎหมายใหม่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศนี้ได้สร้างผู้หญิงขึ้นมาใหม่ให้เป็นปัจเจกบุคคลทางกฎหมายที่แยกออกจากครอบครัว ผู้ปกครองของเธอ แต่ก็ยังไม่เสริมสร้างอำนาจแก่พวกเธอในอันที่จะพิสูจน์การยินยอมหรือไม่ยินยอมของพวกเธอต่อการมีเพศสัมพันธ์

ดังนั้นบทความของ สมชาย ปรีชาศิลป์กุล “ความเป็น “ผิว/เมีย” กับ การลงโทษ” ที่ตั้งประเด็นกรณีนี้ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์

เกี่ยวข้อง กับผู้เสียหายในฐานะของสามีภรรยาในความผิดต่อชีวิตและร่างกาย โดยชี้ให้เห็นว่าสถานะของการเป็นสามีหรือภรณานั้นจะมีผลต่อแนวทางการตัดสินชี้ขาดในคำพิพากษาของศาล ด้วยการให้เห็นเหตุผลถึงความเป็นสามีภรรยาว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการวินิจฉัยชี้ขาดในข้อพิพาทที่ขึ้นสู่การตัดสินของศาล จึงให้ภาพของปฏิบัติการขององค์กรประกอบของรัฐได้อีกด้านหนึ่งด้วย

ในบทความ “หลากหลายคือเป็นธรรม : **Politics of Recognition** กับ การเคลื่อนไหวเรื่องเพศวิถีในสังคมไทย” ของวราภรณ์ แซ่มสนิท อภิปรายเรื่องเพศวิถีในฐานะที่เป็นประเด็นสาธารณะด้านความเป็นธรรมทางสังคม โดยเริ่มจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมเรื่องเพศวิถีในฐานะที่เป็น **politics of recognition** กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้สังคมยอมรับความหลากหลายของวิถีชีวิตด้านเพศของคนในสังคม การนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องเพศวิถีในสังคมไทยของวราภรณ์ ที่เห็นว่าเป็นไปเพื่อสร้างการยอมรับความหลากหลายทางเพศ เป็นขบวนการและมีบทบาทเด่นชัดขึ้นในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา จากการสำรวจความเชื่อมโยงทางความคิดระหว่างการเคลื่อนไหวเรื่องเพศวิถี เพศภาวะ และสตรีนิยมนั้นวราภรณ์เห็นว่าปลายทางของการเคลื่อนไหวที่เกิดจากแนวคิดเหล่านี้ ไม่น่าที่จะจำกัดอยู่เฉพาะการประกันสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่น่าจะอยู่ที่การสร้างสำนึกเรื่องความเป็นธรรมบนฐานของการยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทวีความรุนแรงขึ้นอีกครั้ง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน นักวิชาการหลายแขนง นักการเมือง นักการศาสนา และผู้ร่วมรับผิดชอบงานด้านความมั่นคงและการศึกษา ต่างศึกษาวิเคราะห์ถึงสาเหตุแห่งความรุนแรงและเสนอแผนยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาความพยายามในการศึกษาปัญหาภาคใต้ปรากฏในงานวิจัย วิทยานิพนธ์ เวทีวิชาการ โครงการต่าง ๆ ขององค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และองค์กรอิสระ รวมทั้งข้อมูลจากสื่อมวลชนในรูปแบบของข่าวและบทวิเคราะห์ซึ่งต่างมีส่วนกระตุ้นให้สังคมรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ในขณะที่ “ผู้หญิง” เป็นกลุ่มคนที่สังคมได้ยินเสียงของพวกเธอแค่เพียงเล็กน้อย

บทความของอัมพร หมดเด็น วิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของ “ผู้หญิงมุสลิมมลายู” ซึ่งเธอมีได้เป็นเพียงแค่เหยื่อแห่งความรุนแรง หลายคนตอบโต้

และมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาผู้เขียนกล่าวถึงบริบทของประวัติศาสตร์การเมือง สังคม ศาสนาและวัฒนธรรมว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายถึงสถานะ บทบาท และอัตลักษณ์ของผู้หญิง นอกจากนี้ กระแสของกระบวนการฟื้นฟูอิสลามที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนท่าทีของผู้หญิงมุสลิมมลายูแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองศาสนา การเมืองวัฒนธรรม การเมืองชาติพันธุ์และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและคนส่วนใหญ่ในประเทศไทยกับประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเป็นเงื่อนไขที่ทำให้พื้นที่ของผู้หญิงมุสลิมมลายูเกิดการปรับเปลี่ยน ทั้งก้าวไปสู่การตั้งคำถามกับการตีความศาสนาในประเด็นผู้หญิง การต่อรองกับรัฐและกลุ่มก่อความไม่สงบผ่านอัตลักษณ์ผู้หญิงมุสลิม ความหมายของการเป็นผู้หญิงมุสลิมมลายูจึงขยายออกนอกกรอบของ “ผู้หญิงดีและเรียบร้อย” เป็น “หญิงหัวก้าวหน้า และหญิงนักเคลื่อนไหว” ทั้งนี้ งานชิ้นนี้น่าจะเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์สำหรับการขยายความสนใจและการทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาตัวตนของผู้หญิงมุสลิมซึ่งมีอยู่น้อยนิดในสาขาวิชาการทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีศึกษาในประเทศไทยให้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อไปอีก

พริศรา แซ่ก้วย แปลบทก “การเขียนประวัติศาสตร์ไทยด้วยมุมมองเรื่องเพศภาวะ” จากบทความ “**Engendering Thai Historical Writing**” ของ **Craig Reynolds** ซึ่งได้มีการยกไปแล้วในวารสาร จุดยืน เล่ม 1 โดย ฉลาดชาย รมิตานนท์ ชเนศ อาภรณ์สุวรรณ และนิธิ เอียวศรีวงศ์ จากมุมมองของนักวิชาการชาย ในเล่ม 2 นี้ **Tyrell Haberkorn** และ **ภาววรรณ เรืองศิลป์** นำมาถกต่อจากมุมมองของนักวิชาการหญิง

วิระดา สมสวัสดิ์ วิจารณ์หนังสือคลาสสิกของนิติศาสตร์แนวสตรีนิยม **Toward A Feminist Theory of the State** โดย **Catherine A. MacKinnon** (1989) ศิวรักษ์ ศิวารมย์ แนะนำ ร้อยใจสู่ฝันอัลลัยตามโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาศูนย์เด็กกำพร้าและยากจนหญิง บ้านสุโขทัย จ.ปัตตานี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและกลุ่มมุสลิมะฮ์” รายงานวิจัยโดย เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ

สุวรรณา สถาอานันท์ วิจารณ์วิทยานิพนธ์ “**Reconnecting the Lost Lineage: Challenges to Institutional Denial of Buddhist Women’s Monasticism in Thailand**” ของวารภรณ์ แซ่มสนิท

ฉลาดชาย รมิตานนท์ แนะนำวิทยานิพนธ์ปริญญาโทสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เรื่อง “เพศภาวะและการพัฒนาในสังคมชนบทลาว : โครงการพัฒนาฝายน้ำตาดาน” ของภูมิวิไล ศิริพลเดช และณัฏฐา โกมลวาทิน แนะนำวิทยานิพนธ์ปริญญาโทสตรีศึกษาของเต็งเม็ง อย่างลือชัย เรื่อง “บทบาทหญิงชายในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชนเผ่าม้งจากมุมมองของผู้ชายม้ง : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังเหือ เมืองทูลคม แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”

ขอขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับความสนับสนุนของมูลนิธิรีออคกีเฟลเลอร์ ขอขอบคุณอย่างมากสำหรับความร่วมมือร่วมใจของกองบรรณาธิการผู้ช่วยบรรณาธิการ คณะทำงานและแน่นอนที่สุดคือผู้เขียนบทความ ผู้วิจารณ์ และผู้แนะนำหนังสือ และวิทยานิพนธ์ทุกท่านในสปีริตที่สวองามของสตรีนิยมที่ทำให้การผลิตวารสาร จุดยืนเดินต่อไปได้อย่างเข้มแข็งในบรรยากาศของความห่วงใยสนับสนุนทางการเมืองของปีตาธิปไตยที่ใช้ผู้หญิงจำนวนมหาศาลเป็นตัวหมากไปสู่ผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย

เชิญอ่านอย่างมีใจเป็นธรรมในเนื้อหาสาระทั้งหมดของเล่มนี้แล้วท่านจะพบว่า “รัฐและสตรีนิยม” เป็นเรื่องที่ท่านอยากเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองว่าด้วยภาคสตรีนิยม และรอคอยพบกับเราในวารสาร จุดยืน วารสารสตรีนิยมไทย เล่ม 3 ว่าด้วย “สตรีนิยมและขบวนการทางสังคมว่าด้วยสิ่งแวดล้อม”

วิระดา สมสวัสดิ์

ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่